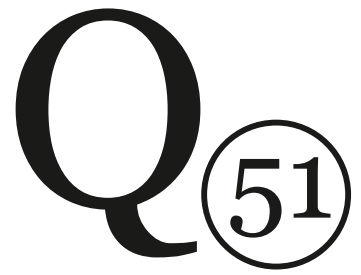

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació,
ciutadania, democràcia i apoderament de les dones**

Quaderns d'Educació Contínua

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació, ciutadania,
democràcia i apoderament de les dones**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piusi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo

(UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedetto (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Júlia Haba Osa (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez (epAlv), Magdalena Balle Garcia (CEPA Son Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes (Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua 51

Primavera 2024 • 18 €

Quaderns d'Educació Contínua. *Nova etapa* Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: Aprenent amb persones adultes

Autor: persones anònimes

Tècnica: Pigments sobre roca

Dimensions: ?

Any: ?

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

editorial

carpeta

El feminisme com a eina epistemològica i pedagògica

Inmaculada Verdeguer Aracil i Sandra Obiol-Francés • 7

Repensar l'educació de adults: una forma d'enfortir la democràcia en temps de crisi

Francesco Vittori i Mattia Falser • 20

Decolonitzant l'Educació de Persones Adultes des de l'Aprenentatge Servei basat en l'art

Auxiliadora Sales i Ciges • 36

Els objectius de desenvolupament sostenible i la universitat com a eines de resistència i transformació per a les dones Khmer Krom

Julia Haba Osca • 51

contínua

Perspectives feministes i ecofeministes dels sabers pedagògics per a imaginar la transició eco-social

Antonia De Vita • 63

persones, territoris i experiències

Aprenent amb Alicia Gil Gómez: Gènere, Violència, Poder i Conflictes en les Organitzacions de Dones

Alicia Gil Gómez • 73

Juntes podem més

Begoña de Orte i Ana Vela López • 82

Discursos d'odi a l'aula: context i eines pedagògiques

Sergi Amat Giró • 92

Compartir experiències, aprenentatge a l'una

Mónica Sales Giner • 101

Bones pràctiques d'inclusió social i orientació laboral en educació de persones adultes. Aprendre a normalitzar la dis-capacitat intel·lectual

Teresa Begoña Cuenda Gómez i Rosario Bosch Rodríguez • 108

investigació

TAREPA-PV: el taller de renovació de l'educació de persones adultes al país valencià: una conversa sobre +40 anys de renovació pedagògica, la nostra perspectiva

Pascual Murcia, Dolors Monferrer, Paqui Borox • 115

arxiu

dialogica

La importància de la formació permanent quan aquesta està arrelada als contextos socials, culturals, i polítics i a la vida quotidiana

Dolors Monferrer Ferrando • 129

fotografia Acte de lliurament L'ESQUEIX a Sebas Parra • 136

llibres

Gènere, literatura infantil i juvenil i formació d'identitats. Consol Aguilar Ródenas

Irene Soler i Cremades • 139

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Els objectius de desenvolupament sostenible i la universitat com a eines de resistència i transformació per a les dones Khmer Krom

Julia Haba Osca IPRODES/Dept. Filologia Anglesa i Alemanya, Universitat de València

1. Resistència i transformació per a combatre la desigualtat de gènere

Als anys seixanta del segle xx, als Estats Units, grups pacifistes estudiantils, antiracistes i partits d'esquerreres van confluïr en el que es va anomenar la nova esquerra. Entre les seves files es trobaven feministes que participaven activament al moviment d'alliberament de les dones i en la lluita pels drets civils (Gill i Scharff, 2011). Es tractava d'un incipient feminisme social que, de la mà de algunes professores universitàries amb experiència militant, començava a abocar els seus continguts dins de l'acadèmia i a obrir nous espais on les aspiracions feministes tinguessin cabuda¹ (Alcoff i Potter, 1993; Friedan, 2017; Campagnoli, 2018).

A Espanya, les llargues raneres del franquisme feien una mica més lenta l'evolució del moviment feminista. Si bé la pervivència d'institucions com la secció femenina de la falange no regien en el seu afany per mantenir un control ideològic sobre les dones, existien ja publicacions que començaven a incloure textos compromesos amb els ideals feministes (Castañeda, 2019). De fet, seria *Indicació Feminista*, la revista fundada l'any 1976 per Lidia Falcón, el primer mitjà d'expressió pròpia i una de les fites fundacionals d'un moviment feminista espanyol que, igual que les associacions de dones universitàries dels anys setanta i els partits polítics del moment, es trobaven en plena transició i existien a la clandestinitat (Haba-Osca i Simó, 2021).

No obstant això, les expectatives que les dones militants havien dipositat a les forces de l'esquerra, fent essencial la seva proclama que «allò personal és polític», es veuran defraudades per un model de transició democràtica excessivament basat en el consens (Guzmán i Pérez, 2005; Harding, 2008). El pacte democràtic rebaixa les reivindicacions del feminisme que, escaldades per la seva doble militància, van entendre que la lluita per la igualtat política i social de les dones era un camí per emprendre en solitari, i que calia començar des de la base, amb una orientació pedagògica gairebé pueril encaminada a explicar què era allò de la igualtat. Tal com explica Murillo de la Vega (2014)², ex-secretària de Estat d'Igualtat, membre del Comitè Antidiscriminació de la Dona (CEDAW) de les Nacions Unides i professora de sociologia a la Universitat de Salamanca:

[Les feministes] van començar definint i concretant [...] la igualtat, [...] una cosa que no existia anteriorment. Per exemple, el dret a una maternitat amb una baixa absoluta per a les empreses o el dret al

¹ Els inicis de la segona onada feminista als Estats Units ve de la mà de Betty Friedan i la seva obra *Feminine Mystique* (1963), la qual revela les frustracions de les dones americanes blanques, heterosexuales i de classe mitjana, sense possibilitats de desenvolupar les seves carreres i atrapades a l'àmbit domèstic/familiar. A partir d'aquest instant es continuaran els esforços per lluitar pels drets de les dones en tots els àmbits, però amb un èmfasi focal en la reproducció, l'experiència de la dona i la celebració de les diferències sexuals i no com a mitjà d'opressió.

² Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=sVA2UNBeeFk&t=9s>

³ Una lectura absolutament imprescindible és l'obra d'Elaine Showalter, *A Literature of Their Own* (1977), en què es destaca totes aquelles autores eclipsades a causa de la seva condició de dona. L'obra promou una crítica feminista conscient de la quantitat de dones lectores com una "ginocrítica" (*gynocritics*, en anglès), preocupant-se per les escriptores ignorades.

permís de paternitat. I [van definir també] la discriminació, que és simplement prendre nota de on són les desigualtats. Com, per exemple, que només hi ha un 13% de dones catedràtiques a Espanya, o que la primera catedràtica de ginecologia va ser l'any 2006 o que només hi ha tres dones a la Real Acadèmia de la Llengua...

En les darreres dècades, la tasca crítica duta a terme pel feminisme ha evidenciat estratègies patriarcals que, sota l'aparença d'igualitàries, continuen menyscabant la vida de les dones, fins i tot de les generacions més joves (Sanz, 2005; Beard, 2018; Alario, 2021; Solnit, 2015; Blázquez, 2008). Si bé són innegables els èxits assolits, des de la seva vocació més pràctica i l'accés a l'educació superior, el mercat laboral ha fet un gir copernicà a l'experiència de les dones. Les investigacions de les dones científiques han posat sota la llum biaixos androcèntrics que, des de les ciències exactes, emigren a les ciències socials i, de aquestes, als imaginaris i comportaments de la societat (Fernández, 2008; Bartra, 2010; Arrieta, 2018). Amb això es contribueix a fer un pertinent escrutini del coneixement científic i de la seva presumpta i inherent neutralitat hereva del dualisme d'occident present a la base del nostre pensament; això és, la ciència i els sabers tradicionals, la raó i el sentiment, l'home i la dona (Fabri, 2013; Baeta, 2016; Peredo i Haba-Osca, 2022).

Per això, la crítica literària sorgida a la dècada dels setanta va resultar crucial a l'anàlisi de la problemàtica del subjecte femení en obres paradigmàtiques com *Thinking About Women* (1969), de Mary Ellmann; *The Female Eunuch* (1970), de Germaine Greer; *Patriarchal Attitudes* (1970), d'Eva Figs i *The Dialectic of Sex* (1970), de Shulamith Firestone. Particularment destacada és l'obra *Sexual Politics* (1970), de Kate Millet, ja que va ser capaç de capgirar el més prestigiós cànon masculí de la literatura anglesa, enrojolant escriptors com Henry Miller o James Duncan Lawrence, que insistien en una construcció de la dona des de les fantasies masculines. Aquestes precursors de la nova literatura van instaurar un clima intel·lectual de controvèrsia que va anar avançant des del marginal fins al legítim i des del món anglosaxó a la resta d'Europa (Keller, 1989; Martino i Bruzzese, 2000).

La convivència de la teoria crítica feminista i la militància social va anar reffermant un corpus de coneixement que, a finals del segle xx, entra definitivament a la acadèmia³ (Martínez, 2018; Marrero, 2019). Adoptada com a transversal respecte a altres corrents de pensament de caràcter també reivindicatiu, el corrent de gènere va tenir entre els seus encerts la definició de categories d'anàlisi com la de patriarcat o gènere, instruments indispensables per a tota pràctica institucional que es preï igualitària. (Sánchez, 2011). Democratitzar els espais implica també aplicar plantejaments epistemològics adequats i metodologies que incorporin les subjectivitats de cada dinàmica social (Villar et al., 2016; Morga-

de, 2017), desterrant així, almenys a un nivell analític, el mite de l'objectivitat del pensament androcèntric.

Així, la proliferació de dones en els diferents àmbits professionals i acadèmics ha permès a la teoria feminista anar conquerint l'àmbit públic en donar testimoni amb la seva experiència a les relacions de poder que defineixen el gènere i les estructures socials que consoliden la desigualtat. Hereves de la idea de la cura com tasca pròpia, gairebé natural, de l'univers femení, gènere i temps s'erigeixen en parella de fet mútuament acceptada pels rigors d'un i altre cònjuge conceptual (Lynch, 2010; Emcke, 2018). Per això, les polítiques de conciliació de la vida laboral i personal s'han forjat amb l'objectiu d'equilibrar els mandats de gènere a aquests dos universos històricament contraposats: el privat domèstic i el públic productiu⁴ (Villar i Obiol, 2018).

Actualment, les epistemologies feministes es troben davant d'altres enemics. Tal com reflecteix l'obra *El substrat cultural de la violència de gènere* (2010), de Ángeles de la Concha, la violència de gènere ha adoptat múltiples formes, unes més visibles que altres, sent les menys visibles aquelles embolicades en discursos de distinta índole: científica, moral, psicològica o artística, activament operants en el si de la cultura. Es tracta de representacions que fan que tolerem, d'alguna manera o que estiguem habituades a acceptar una violència simbòlica que facilita i precedeix un grau de violència que només ens espanta quan la veiem materialitzada físicament (Castro, 2021). De fet, l'autoanomenat post-feminisme planteja un discurs emancipador i una nova feminitat normativa vinculada a pràctiques de reconstrucció estètica emparat per la ideologia del sistema capitalista neoliberal. Aquest paradigma renuncia a la lluita contra la cultura patriarcal i contra el discurs dels mitjans de masses, validant en les dones més joves el tradicional imaginari eròtic dels homes (Pacheco-Salazar, 2020). Per això, la literatura, l'art, el cinema, la publicitat, els videojocs i els mitjans de comunicació, en general, són íntimament persuasius per la seducció de les seves representacions i per la incessant circulació dels models que proposen (Manzo i Minello, 2020).

Com hem pretès mostrar en aquesta breu introducció, el feminisme i totes les seves reivindicacions històriques segueixen de plena actualitat perquè, malgrat els inqüestionables avanços pel que fa a la igualtat entre homes i dones respecte, en la seva acceptació social i en la bolcada institucional també assistim a salvatges retrocessos que, com l'anunciada reforma de la llei de l'avortament, ens enfronten de nou als fantasmes més temuts de la nostra història recent (Verdeguer i Obiol-Francès, 2021) o la dificultat de desmantellar concepcions seculars, encunyades en estereotips sexuals i de gènere que han configurat opressives nocions d'identitat (Martínez-Carrasco i Villanueva-Jordán, 2022).

Per això, col·lectius de dones de llarg a llarg del planeta, entre els que es troben les dones de l'ètnia Khmer Krom, coincideixen que, a ple segle XXI, la bretxa de gènere quant a drets formals i substantius de les dones es manté en major o menor grau

⁴ Una altra obra fonamental és de la poeta nord-americana Adrienne Rich, *Nacemos de mujer: la maternidad como experiencia e institución* (1976). L'obra analitza la disparitat existent entre l'exaltació maternal en el discurs social i com la realitat en la vida quotidiana de las dones-mares desapareix, per que per a la dona-mare la seva condició tan sols té inconvenients. En altres paraules, la maternitat s'empra com a pretext d'exclusió (social, laboral, creativa, etc.).

en totes les seves formes, cosa que afecta la seva autonomia, benestar, salut i qualitat de vida (Haba-Osca, 2017). Així, malgrat els diferents instruments de protecció dels Drets Humans, les dones segueixen trobant-se en situacions de subordinació, submissió i opressió que disten, i molt, del reconeixement formal de la igualtat entre les persones (Valcárcel, 2014). Amb la qüestió de la dona com a teló de fons, l'any 2015 els Estats Membres de les Nacions Unides van aprovar un prometedor pla d'acció per promoure la sostenibilitat i la ciutadania global fins a l'any 2030, un pla conegut com a Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible. Aquest marc integra 17 Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS), amb l'objectiu de cobrir tots els aspectes de la sostenibilitat a través de diverses metes, identificades com a objectius a complir per el final de la tercera dècada del segle XXI.

2. 17 Objectius per a (intentar) transformar el món quan ets dona al Sud-est asiàtic

L'any 2015, els països inclosos com a Estats Membres a l'ONU van coincidir en la necessitat d'un finançament integral per al desenvolupament, consolidant així els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM) elaborats l'any 2000 que se centren principalment a els següents vuit aspectes: (1) la reducció de la pobresa extrema i la fam; (2) l'accés a una educació bàsica per a tothom; (3) el foment de la igualtat d'oportunitats per a l'home i la dona; (4) la reducció de la mortalitat infantil; (5) millorar la salut en la maternitat; (6) avançar en la lluita contra el VIH i altres malalties; (7) assegurar un medi ambient sa i segur; i, (8) aconseguir una societat global per al desenvolupament. Per això, a l'etapa final d'un procés de negociació que va durar més de dos anys, i comptant amb una participació sense precedents de la societat civil, el 2 d'agost del 2015 els governs van acordar per consens aconseguir un nou acord mundial (Brunold i Esteban-Fonollosa, 2022).

El document, anomenat «Transformant el nostre món: l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible», es va projectar per als quinze anys següents i va suposar tota una oportunitat perquè els països i societats emprenguessin un nou camí amb el millorar la vida de les persones, sense deixar ningú enrere. L'ambiciosa Agenda 2030, establerta per les Nacions Unides, assenjala disset objectius de la humanitat, denominats Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS). Es tracta de 17 objectius i 169 metes, entre els quals destaquen els objectius relacionats amb l'eliminació de la pobresa, la lluita contra les desigualtats socials i en favor d'una sana relació amb la Natura: la fi de la pobresa (Objectiu 1); fam zero (Objectiu 2); salut i benestar (Objectiu 3); educació de qualitat (Objectiu 4); igualtat de gènere (Objectiu 5); aigua neta i sanejament (Objectiu 6); energia accessible i no contaminant (Objectiu 7); treball decent i creixement econòmic (Objectiu 8); indústria, innovació i infraestructura (Objectiu 9); reducció de desigualtats (Objectiu 10); ciutats i comunitats sostenibles

(Objectiu 11); producció i consum responsables (Objectiu 12), acció pel clima (Objectiu 13); vida submarina (Objectiu 14); vida d'ecosistemes terrestres (Objectiu 15); pau, justícia i institucions sòlides (Objectiu 17) i l'aliança per assolir aquests objectius (Objectiu 17). Sens dubte, es tracta d'una empresa colossal que exigeix grans esforços, ja que requereix una intensa tasca transformadora que revisi a fons l'*statu quo* vigent si es pretén aconseguir (Artigas, 2015; Haba-Osca i Castelló-Cogollos, 2021).

Per impulsar compromisos específics al voltant de la consecució de l'ODS 5 darrere de la igualtat de gènere, els drets de les dones i el seu empoderament al centre de l'agenda mundial, ONU Dones, l'organització de les Nacions Unides que desenvolupa programes, polítiques i normes per defensar els drets humans de les dones i garantir que totes les dones i les nenes arribin el seu ple potencial, va organitzar la denominada «Reunió de líders mundials sobre igualtat de gènere i empoderament de les dones: Un compromís d'acció», celebrada el 27 de setembre de 2015 a la seu de les Nacions Unides a Nova York. A l'assemblea esmentada, es va desenvolupar un pla d'acció específic per impulsar societats pacífiques, justes i inclusives, exigint paral·lelament la participació de tots els països, parts interessades i altres individus, així com fites amb sensibilitat de gènere vinculades als altres objectius. La igualtat de gènere no només és un dret humà fonamental, sinó que és un dels fonaments essencials per construir un món pròsper i sostenible. Les dones i les nenes representen la meitat de la població mundial i també, per tant, la meitat de la seva població potencial.

No obstant això, la desigualtat de gènere persisteix a tot el món i provoca l'estancament del progrés social. L'any 2014, 143 països tenien garantida jurídicament la igualtat entre homes i dones, mentre que 52 no hi havia contret aquest important compromís (Van der Have i Rubalcaba, 2016). Aconseguir la igualtat de gènere i empoderar les dones i les nenes és molt important, però encara hi ha moltes dificultats: les lleis i les normes socials discriminatòries continuen sent generalitzades, les dones segueixen estant poc representades a tots els nivells de lideratge polític i una de cada cinc dones i nenes entre 15 i 49 anys afirma haver patit violència sexual o física a les mans de la seva parella en un període comprès en els darrers dotze mesos (Eichler i Schwarz, 2019). A més, segons un dels darrers informes facilitats per l'ONU⁵, els efectes derivats de la pandèmia de la COVID-19 podrien revertir els escassos èxits que s'han assolit fins a la data en matèria d'igualtat de gènere i drets de les dones.

Així, s'ha manifestat en repetides ocasions com el brot de coronavirus ha agreujat les desigualtats de gènere existents, des de la salut i l'economia fins la seguretat i la protecció social. A l'àmbit sanitari, les dones van exercir un paper desproporcionat en la resposta al virus, tant com a treballadores sanitàries a primera línia com a cuidadores a la llar. El treball de cures no remunerat de les dones va augmentar de manera significativa com a conseqüència del tancament de les escoles i l'augment de les necessitats de les persones dependents, malaltes i/o ancianes. Així mateix, les do-

⁵ Veieu: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_women_9_apr_2020_updated.pdf

nes es van veure més afectades pels efectes econòmics de la COVID-19: prop del 60% de les dones a nivell mundial segueix treballant en l'anomenada economia informal, cosa que les exposa encara més a caure a la pobresa. Finalment, des de la pandèmia s'han manifestat augments considerables de violència contra les dones i les nenes. De fet, arran de les mesures del confinament, moltes vides s'han trobat atrapades a casa amb els abusadors i amb serioses dificultats per accedir a serveis bàsics de prevenció i atenció a la violència domèstica.

Les dones no només han estat les més afectades per aquesta pandèmia, sinó que també són la columna vertebral de la recuperació a les comunitats. Per això, posar a les dones i les nenes al centre de les economies donarà lloc, fonamentalment, a millors resultats de desenvolupament més sostenibles per a tots, donarà suport a una recuperació més ràpida i encarrilarà el món per assolir els Objectius de Desenvolupament Sostenible. Això comporta:

1. Incloure les dones i les organitzacions de dones en la presa de decisions.
2. Transformar les desigualtats en la feina de cures no remunerada a una nova economia de cures inclusiva que funcioni per a tothom.
3. Dissenyar plans socioeconòmics amb un enfocament intencionat sobre les vides i els futurs de les dones i les nenes.

Per això, es va establir un grup expert interinstitucional, en què ONU Dones va contribuir merament com a entitat observadora, per elaborar els indicadors del progrés aconseguit. La proposta, que s'inclou a continuació (taula 1), es va presentar per a la seva aprovació a la Comissió d'Estadístiques en el seu 47è període de sessions, el març del 2016.

Taula 1. Metes de l'ODS 5: Igualtat de gènere

5.1.	Posar fi a totes les formes de discriminació contra totes les dones i les nenes a tot el món
5.2.	Eliminar totes les formes de violència contra totes les dones i les nenes en els àmbits públic i privat, incloses la tracta i l'explotació sexual i altres tipus d'explotació
5.3.	Eliminar totes les pràctiques nocives, com el matrimoni infantil, precoç i forçat i la mutilació genital femenina
5.4.	Reconèixer i valorar les cures i el treball domèstic no remunerats mitjançant serveis públics, infraestructures i polítiques de protecció social, i promovent la responsabilitat compartida a la llar i la família, segons escaigui a cada país
5.5.	Assegurar la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat d'oportunitats de lideratge a tots nivells decisoris a la vida política, econòmica i pública

5.6.	Assegurar l'accés universal a la salut sexual i reproductiva i els drets reproductius segons allò acordat de conformitat amb el Programa d'Acció de la Conferència Internacional sobre la Població i el Desenvolupament, la Plataforma d'Acció de Beijing i els documents finals de les vostres conferències d'examen
5.a.	Emprendre reformes que atorguin a les dones igualtat de drets als recursos econòmics, així com accés a la propietat i al control de la terra i altres tipus de béns, els serveis financers, l'herència i els recursos naturals, de conformitat amb les lleis nacionals
5.b.	Millorar l'ús de la tecnologia instrumental, en particular la tecnologia de la informació i les comunicacions, per promoure l'apoderament de les dones
5.c.	Aprovar i enfortir polítiques encertades i lleis aplicables per promoure la igualtat de gènere i l'apoderament de totes les dones i les nenes a tots els nivells

Font: Kollanyi, M.; Harcsa, I.; Redei, M. i Ekes, I. (1996).

Tot el que hem exposat anteriorment han brindat una oportunitat sense precedents per prendre mesures que compensin les desigualtats tradicionals presents a nombroses àrees de les vides de les dones i per construir un món més just i resili-ent. Des d'ONU-Dones s'ha desenvolupat una resposta ràpida i específica per mitigar l'impacte de la crisi sanitària i econòmica mundial sobre les dones i nenes, així com per garantir que la recuperació a llarg termini les beneficiï. Per això, s'han centrat en cinc prioritats: (i) Mitigar i reduir la violència de gènere, inclosa la violència domèstica; (ii) Promoure que la protecció social i els paquets d'estímul econòmic serveixin les dones i les nenes; (iii) Fomentar que les persones donin suport i practiquin el repartiment equitatiu del treball de cures; (iv) Promoure que les dones i les nenes liderin i participin en la planificació i la presa de decisions; (v) Garantir que les dades i mecanismes de coordinació incloguin la perspectiva de gènere.

En aquest sentit, el propòsit d'aquest article que presentem és retratar com els Objectius del Desenvolupament Sostenible entronquen directament amb les reivindicacions i necessitats històriques dels col·lectius de dones, concretament de l'ètnia Khmer Krom al sud de Vietnam, tant en la seva dimensió individual com a col·lectiva, per apostar per panoràmiques interculturals i multidisciplinars que promoguin la participació social plena de les dones en condicions de igualtat i el control dels recursos, tant materials com intel·lectuals, que les permeti accedir als tres tipus principals de poder (Friedan, 2017): poder social, és a dir, accés a la base de riquesa productiva; poder polític, és a dir, l'accés de les dones al procés de presa de decisions, sobretot de les que afecten al seu propi futur; i poder psicològic, entès en el sentit de potencialitat i capacitat individual. Tots tres poders, presents a l'espai d'educació superior Truong Dai Hoc Trà Vinh.

3. Apoderar a les dones Khmer Krom a través dels Objectius de Desenvolupament Sostenible i l'aprenentatge al llarg de la vida – es pot?

L'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global té com a objectiu impulsar pràctiques que possibilitin el desenvolupament d'una ciutadania activa, des de la problematització de les maneres de pensar dominants al qüestionament dels maneres hegemòniques d'educar. La complexa i deteriorada situació actual, a nivell social i ecològic, fa necessari crear espais de trobada on diferents agents educatius i científics puguin reflexionar sobre les seves pràctiques formatives i investigadores per tal de poder fer front a l'ordre social dominant i facilitar, així, la transformació de la realitat social. En aquest context, diversos col·lectius de dones —entre les que destaquen les dones Khmer Krom— han denunciat, evidenciat i polititzat la realitat i les necessitats específiques de les dones a la seva intersecció amb múltiples formes de discriminació (gènere, classe social, origen ètnic, estatus socioeconòmic, diversitat funcional, orientació sexual, etc.), demanant una re-definició, lliure de tints andro- i etnocèntrics, de la posició de les dones tant a l'esfera pública com a la esfera privada (OMCI, 2020). Per tant, la nostra particular contribució pretén sumar-se al plantejament necessari d'una mirada crítica que contribueixi a reduir les desigualtats socials creixents per mitjà de la creació d'una investigació reflexiva sobre el sistema d'aquestes desigualtats, ja siguin polítiques, socials o culturals.

Partint d'aquesta concepció, ja es va presentar una experiència pilot (Haba-Osca, 2022) a on es presentava a un capítol com s'havia intentat demanar a les dones Khmer Krom si tots els esforços a través dels estudis d'educació superior en la universitat de Trà Vinh havien aconseguit millorar les seves vides. Per això, es va contactar amb el màxim nombre de dones amb la finalitat d'analitzar la seua situació actual i com ha impactat —o no— l'aprenentatge al llarg de la vida en matèria d'igualtat de gènere. La primera incògnita sortia qüestionant-se les possibilitats reals de la intersecció de l'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global amb les diverses realitats polítiques que ens engloben, posant èmfasi a les epistemologies feministes. És a dir, arriba a les dones Khmer Krom de Trà Vinh tota la formació teòrica en matèria d'igualtat de gènere? El segon apartat de les nostres recerques aposta per buscar les contribucions amb un marcat caràcter social per a la consecució del foment de la igualtat de gènere, o en altres paraules: com es transforma la teoria que els hi ensenyem a les aules universitàries en el dia a dia de les dones Khmer Krom? És útil la formació que reben per a les seves vides quotidianes? Com els hi afecta? Canvia alguna cosa? I el tercer aspecte de la nostra recerca actual reflecteix el valor del capital cultural amb un eix vertebrador comú: l'apoderament de les dones a través dels ODS. És a dir, és pot vincular el seu llegat cultural al seu alliberament feminista? O han de deixar de ser Khmer Krom per a alliberar-se?

El gran problema és que totes les nostres investigacions no recopilen prou informació i les aportacions aconseguïdes són insuficients per a qualsevol estudi rigorós (7 dones entrevistades durant el curs 2021-2022). Però no obstant les dones entrevistades coincideixen que, en ple segle XXI, la bretxa de gènere quant a drets formals i substancials de les dones Khmer Krom es mantenen en major o menor grau en totes les seves formes, cosa que afecta la seva autonomia, benestar, salut i qualitat de vida. Així, malgrat els diferents instruments de protecció dels Drets Humans, les Khmer Krom de la província de Trà Vinh segueixen trobant-se en situacions de subordinació, submissió i opressió que disten, i molt, del reconeixement formal de la igualtat entre les persones del que tant es parla a la seva universitat local.

Per això, i com hem apuntat anteriorment, el propòsit principal hi perseguim per al futur curs 2025-2026 és retratar com els Objectius del Desenvolupament Sostenible entronquen directament amb les reivindicacions i necessitats històriques dels col·lectius de dones, tant en la seva dimensió individual com col·lectiva, per apostar per panoràmiques interculturals i multidisciplinàries que promoguin la participació social plena de les dones Khmer Krom en condicions d'igualtat i el control dels recursos (materials i intel·lectuals) que els permeti accedir als tres tipus principals de capital: polític, social i cultural. Considerem que les set contribucions d'aquestes dones són especialment empoderadores atès que destaquen el poder de l'aprenentatge al llarg de tota la vida i les possibilitats de transformació per a les seves vides que si té l'Agenda 2030⁶.

Referències bibliogràfiques

- ALARIO, M. (2021). *Política Sexual de la Pornografía. Sexo, desigualdad, violencia*. Càtedra.
- ALCOFF, L. i POTTER, E. (1993). *Feminist Epistemologies*. Routledge.
- ARRIETA, T. (2018). Sobre el pensamiento feminista y la ciencia. *Letras*, 89(139), 51-78.
- ARTIGAS, B. (2015). *La contribución de la universidad al desarrollo humano, bienestar y ciudadanía global: una mirada cualitativa* [Tesis doctoral inédita]. Universitat de les Illes Balears.
- BAETA, M. (2016). Misoginia en el mundo científico: cultura androcentrista. *Revista Estudios Culturales*, 8(15), 71-83.
- BARTRA, E. (2010). Acerca de la investigación y la metodología feminista en N. Blázquez, F. Flores i M. Ríos (Coords.), *Investigación feminista. Epistemología, metodología y representaciones sociales* (pp. 67-78). Centro de Investigaciones Interdisciplinarias en Ciencias y Humanidades-UNAM.
- BEARD, M. (2018). *Mujeres y Poder*. Crítica.
- BLÁZQUEZ, N. (2008). *El retorno de las brujas. Incorporación, aportaciones y críticas de las mujeres a la ciencia*. Centro de Investigaciones Interdisciplinarias en Ciencias y Humanidades – UNAM.

⁶ Durant la redacció d'aquest article s'estaven duent a terme les entrevistes que aprofundeixen en el paper de les dones Khmer Krom en la consecució dels ODS, així com les dones entenen les epistemologies feministes com a actes de revisió o adaptacions transposicionals en relació amb l'Agenda 2030 i els ODS. Aquestes set dones segueixen, des de les economies (eco)feministes, la fi de la pobresa, la sostenibilitat i la migració; i, com instrumentalitzen els 17 ODS juntament amb la violència física, sexual, psicològica, econòmica, institucional, social i comunitària i destaquen l'ús quotidià de pedagogies feministes, l'educació inclusiva i la coeducació.

- BRUNOLD, A. i ESTEBAN-FONOLLOSA, M. (2022). La Educación para el Desarrollo Sostenible aplicada a la enseñanza-aprendizaje del alemán como lengua extranjera. *Tabanque. Revista Pedagógica: Intervenciones educativas en clave de Educación para el Desarrollo y la Ciudadanía Global (EpDyCG)*, 34(1), 26-44.
- CAMPAGNOLI, M. A. (2018). Epistemologías críticas feministas. Aproximaciones actuales. *Descentrada*, 2(2), e047.
- CASTAÑEDA, M. (2019). Perspectivas y aportes de la investigación feminista a la emancipación. *Otras formas de (des)aprender. Investigación feminista en tiempos de violencia, resistencias y descolonialidad* (pp. 17-40). UPV/EHU.
- CASTRO, A. M. (2021). Implicaciones teóricas, políticas y metodológicas de la investigación activista feminista. *Empiria*, 50, 67-89.
- DE LA CONCHA, Á. (2010). *El sustrato cultural de la violencia de género*. Síntesis.
- EICHLER, G.M. i SCHWARZ, E.J. (2019). What sustainable development goals do social innovations address? A systematic review and content analysis of social innovation literature. *Sustainability*, 11(2).
- EMCKE, C. (2018). *Modos del deseo*. Goethe Institut.
- FABBRI, L. (2013). Masculinidad y producción de conocimiento no androcéntrico: interrelaciones de la epistemología feminista. *Sujeto, Subjetividad y Cultura*, 5, 36-44.
- FERNÁNDEZ, L. (2008). Género, ciencia, ¿paridad es equidad? *Arbor: Ciencia, pensamiento y cultura*, 733, 817-826.
- FRIEDAN, B. (2017). *La mística de la feminidad*. Cátedra.
- GILL, R. i SCHARFF, C. (2011). *New feminities: Postfeminism, neoliberalism and subjectivity*. Palgrave Macmillan.
- GUZMÁN, M. i PÉREZ, A. (2005). Las Epistemologías Feministas y la Teoría de Género. *Revista Electrónica de Epistemología de Ciencias Sociales*, 22, 112-126.
- HABA-OSCA, J. (2017). “El empoderamiento de las mujeres de la etnia Khmer Krom del sudeste asiático a través de los estudios superiores” en A. Sevilla-Pavón i J. Haba-Osca. *Educación multidisciplinar para la Igualdad de Género. Perspectivas sociales, filológicas, artísticas y ambientales*. Valencia: Editorial Universitat Politècnica de València, pp. 17-29.
- HABA-OSCA, J. (2022). Els avanços de les dones de l'ètnia Khmer Krom a través dels estudis superiors i de l'aprenentatge al llarg de la vida. *Quaderns d'Educació Contínua*, 47, 22-31.
- HABA-OSCA, J. i CASTELLÓ, R. (2021). *Educación para el desarrollo y la ciudadanía global: combatir las desigualdades sociales a través de la competencia investigadora del estudiantado*. Tirant lo Blanch.
- HABA-OSCA, J. i SIMÓ TEUFEL, S. (2021). Fomento de la participación de personas mayores en Perspectiva de Género: una experiencia con agentes activos de cambio social. *Educación Multidisciplinar Para La Igualdad De Género. Perspectivas lin-*

- güísticas, literarias y científico-tecnológicas (pp. 153-173). Universitat Politècnica de València.
- HARDING, S. (2008). *Sciences from Below: Feminisms, Postcolonialities, and Modernities*. Duke University Press.
- KELLER, E. F. (1989). *Three cultures: fifteen lectures on the confrontation of academic lectures*. The Hague.
- LYNCH, K. (2010). Carelessness: A hidden doxa of higher education. *Arts and Humanities in Higher Education*, 9(1), 54-67.
- KOLLANYI, M.; HARCSEA, I.; REDEI, M. i EKES, I. (1996). Human Development Report 1996: Economic Growth and Human Development. UNDP.
- MANZO, L. K. C. i MINELLO, A. (2020). Mothers, childcare duties, and remote working under COVID-19 lockdown in Italy: Cultivating communities of care. *Dialogues in Human Geography*, 10(2), 120-123.
- MARRERO, G. (2019). La perspectiva de género: una reivindicación necesaria en el ámbito educativo. *Revista Educación*, 43(2), 1-27.
- MARTÍNEZ, I. (2018). Pedagogías feministas: estrategias para una educación emancipadora y decolonial. *Momento: diálogos em educação*, 28(3), 350-365.
- MARTÍNEZ-CARRASCO, R. i VILLANUEVA-JORDÁN, I. (2022). *Representaciones críticas en el sistema sexo/género. Entre lo transnacional y lo local*. Universitat Politècnica de València.
- MARTINO, G. i BRUZZESE, M. (2000). *Las filósofas. Las mujeres protagonistas en la historia del pensamiento*. Cátedra.
- MORGAGE, G. (2017). Contra el androcentrismo curricular y por una educación sexual justa. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 6(2), 49-62.
- OMCI (2020). *Mujeres e Innovación*. Observatorio de Mujeres, Ciencia e Innovación.
- PACHECO-SALAZAR, B. (2020). Reflexiones sobre el androcentrismo y el adultocentrismo en la producción del conocimiento. *II Seminario Internacional. Impacto de las mujeres en la ciencia*, pp. 37-57.
- PEREDO HERNÁNDEZ, J. i HABA-OSCA, J. (2022). Repensar la evolución humana en clase de Biología de 4º de ESO en N. Sánchez-León, A. Sevilla-Pavón, i J. Haba-Osca (Eds.), *Educación Multidisciplinar Para La Igualdad de Género: Perspectivas traductológicas, ecoartísticas, socioeducativas y jurídicas* (pp. 129-147). Universitat Politècnica de València.
- SÁNCHEZ, I. (2011). Políticas de género en la ciencia. Suprimir sesgos y promover excelencia en I. Sánchez de Madariaga, S. De la Rica Goirecelaya i J. J. Dolado (Eds.), *Libro Blanco. Situación de las Mujeres en la Ciencia Española*, 4-15.
- SANZ (2005). Una introducción a los Estudios sobre Ciencia y Género. *Argumentos de Razón Técnica*, (8), 43-66.
- SOLNIT, R. (2015). *Los hombres me explican cosas*. Cofás.

- VALCÁRCEL, A. (2014). *Feminismo en el mundo global*. Càtedra.
- VAN DER HAVE, R.P. i RUBALCABA, L. (2016). Social innovation research: An emerging area of innovation studies?, *Research Policy*, 45, 1923-1935.
- VERDEGUER ARACIL, I. i OBIOL-FRANCÉS, S. (2021). Epistemologia feminista, generar conocimiento crítico en una universidad precarizada en J. Haba-Osca i R. Castelló-Cogollos (Eds.), *Educación para el Desarrollo y la Ciudadanía Global. Combatir las desigualdades sociales a través de la competencia investigadora del estudiantado* (pp. 63-82). Tirant Lo Blanch.
- VILLAR AGUILÉS, A.; OBIOL FRANCÉS, S. i BERNAD, J. C. (2016). *La incertesa dels universitaris com a factor de precarietat viscuda. Una anàlisi des del País Valencià*. Seminari Joves, canvi social i ruptura generacional. Comunicació.
- VILLAR, A. i OBIOL, S. (2018). *Informe final de l'estudi sobre conciliació personal, familiar i professional de les persones que treballen a la Universitat de València*. Universitat de València.

INSTITUTO
Paulo Freire

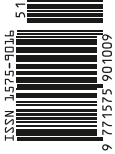
Associació de Persones
Adultes Participants
CPFFPAFRANCESSBOSCHIMORATA

TAREPA - PV
Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,

(...)

Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricta,
camines decididament.

Cent d'Estellés
1924-2024